

KERÉKGYÁRTÓ GYÖRGY

Egy III. osztályú ispion jelentései

I.

DÉLUTÁN KIÜLÖK A KOMLÓKERTBE

Ha csípős reggelben megállnál a hervadó liget rejtekén, és elveszejtett lottériás papírosodat hajolnál le fölkutatni, észre vehetnéd, hogy alig egy órája kibomló vérrrel vegyült az őszi harmat. Két fehér parókás úr porozta itt a pisztolyt, a Kereky báró és gróf Illaberek – akik pedig rangban távol estek, mint túlnan, a fák fölött párálló kékes hegygerinc –, és hát úgy formálódott, hogy az utóbbi célzott derekabb. (Ő bajuk, akár ihattak is volna együtt a Haza üdvére.) De ha nem a fűben leskelődnél, tekintetedet messzebbre emelnéd, megláthatnád, micsoda szárnyasságos batár érkezik a beszáradt keréknyomban. Rozoga, akár a török dúlta templomtorony, két ló húzza, kétoldalt meg fehéren lobog valami, mint az álmodat megsuhintó pihés angyaltoll. Oly rettenetes alak ül a bakon, amelyet a könyvnyomtatók bölgve kínálgatott regényei formáznak, meg a kalendárium, meg a cigányok kártyái, de ez itt nem butella másolás, ez, bizony, az odakozmált valóság: széles, fekete kalap takarja szemét, fekete köpenye szárnyát fázósan arcába húzza, a világ ki nem lesheti kiféle, miféle? Hogy mégis ember, nem valami elszabadult lidérc vagy gonosz lelkű garabonciás, egy dolog azért mutatja: az ostorsuhintgatások meg a nógatás között pipál. Az már igaz, a dohány az ördög ültetvénye, de emez itt köhög olykor, és minden kifúvás után jókorát pök az avarosodó gazba, ami azért az átjárkáló démonoknak nem szokásuk. Nem siet, csöndes zötykölődéssel fordul rá a városi útra.

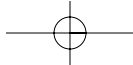
Nem márványból rakott, fényes kupolás civitas a miénk, ahol a dorongos fánkon meg a „Krisztuslábán” dinnyére kerekedett kereskedők számolgtatják a göbölön szerzett pénzt; van, ahonnan nézve varjufészek, rókalyuk. De aki homlokán az atyai áldással, tarisznyában az anyakéz dagasztotta kenyérrel – akár gyalog, akár kocsiból – visszanéz a liget végiből, annak ugyanúgy összeszorul a szíve. Ne nézzünk vissza, mindig csak előre! Pompás a reggel, a lehelet úgy száll föl, mint a tömjénfüst, felhő nem fenyeget. A kapun álló hajdúk méregetik az ideget, olvassák az írást, aztán intenek, menjen, az pedig elnyikorog a piactér felé.

A Széna utca végén, a Lichtenberg-féle kávéházzal szemközt szép szál ember várakozik kurta, csípőig érő dolmányban, amelyet derekán széles bőrkötő övvel tekert körbe, lecsüngő arany óralánccal díszített; és kétféle, azaz hogy a csizmaszártól a combtőig zsinórcifrázatos piros, onnan fölfelé zöld posztóból varrt nadrágban – ez utóbbi hivatott jelezni viselőjének és vele az egész nemzetnek örvendezését a török kiűzése fölött, aki a zöldet, mint a próféta színét, tiltotta. A várakozó Szentjóni Sáska János fiskális uram kajcs tekintettel lesi a rázkódó alkotmányt, ha nem ismernők eléggé, még azt hihetnénk, egy Miatyánkot is el-

mond, nehogy szétessek a szerencsétlen. De nem mond, a fiatal ügyvéd úr már csak ilyen, inkább csippent egy aprót a tubákból, majd, a prüsszkölést követően, a vésett szelencét tokba csúsztatva átles Lichtenbergék e korai órán még befüggönyözött ablakaira, melyek mögött az előző estén a szappannal és viaszgyertyákkal nagyban kereskedő Protasovits Pál, valamint a méhsert főző Koháry András folytatott halk megbeszélést a biliárdasztal mellett. A helyiségbe lépő Szentjóni Sáska közelébb húzódott, kémlelte, miről susoroghatnak ezek, akiknek máskülönben annyi a dolguk, hogy kakasszótól csillagkiültéig nem tudnák elvégezni, még ha kettő is volna belőlük; és minthogy egy szót ki nem fülelhetett, barátkozólag, ám fojtottan, mint aki rettenetes titkot készül elárulni, azt mondotta: az már igaz, hogy a baglyok huhogják éjjel, de ha Protasovits uramék nem tudtak aludni a holdvilág alatt, csak meghallották, hogy különös ára lesz megint a magyar bornak. A viaszkereskedő elvétette a lökést hirtelen izgalmában, így nem tudta, haragos vagy készséges legyen-e az információért, amikor megkérdezte: már miért lenne? A pávakakas törvényforgató erre kihúzta magát, és még sejtelmesebben lehelte ki fogai között: bizalmas unokaöcsém scribálta meg nem nevezett helyről titkos futár útján, hogy újjáéled a Borkereskedelmi Társaság. Csönd támadt erre az asztalnál. A fiskális úrról még az alsóvárosban is ismeretes, azért pedri magyarosra a bajsztát, hogy ki ne tudódjék: ispion. Olyan dörgedelmes jelentéseket küld rejtkező közvetítőkön át, csak pirul belé, aki Bécsben elolvassa. Az eislebeni bánya-mérnök egyetemről hazalátogató fiát is, ki amúgy azzal vonta magára a kávéházi népek figyelmét, hogy el tudta szellenteni egy régi mansfeldi bányászdal első két sorát, azután tartóztatták le, hogy egy borgőzös estén énekelt valamit, amit a szomszéd asztalnál csevicéző Sáska hallott; mint ahogy a kecskefaggyú gyertyák készítője (Protasovits uram legfőbb konkurenciája) is aztán tűnt el, hogy ezzel a beszélő seregéllyel óvatlanul szót váltott. Így aztán a méhsertfőző inkább ráhajolt a zöld posztóra, onnan indította föl kurta szentenciáját: mink, kérem, bort akkor látunk, ha kupában van, de akkor se igen látjuk, mert inkább fölhajtjuk, minthogy a nagy bambulás közepette odaengedjük a muslincáknak. A megalázott ember erre kicsörtetett a sötétel beszitált utcára, még Lichtenberg úr is kuncozott utána – de téved, aki azt hiszi, hogy ezzel kimondta az áment.

Enyelgő szárnyakon röppen a fénycsóvás reggel, Szentjóni uram újra visszatolván a tubágot megtapodja a kebelbe rejtett puggyillárist, melybe az emlékezetes dolgokat jegyzi, elsőképp is a gyanús emlékezeteseket. Ha valaki bepillantást nyerhetne azokba a lapokba, maga is csodálkoznék, mi minden csörgedez a városfalon belül. Az ügyvéd most gondol egyet, és nem indul arra, amerre szándékozott, inkább a szekér nyomába ered.

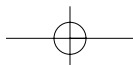
De ki jön amott szembe vele könnyű, kétlovas kocsin? Sehy Márton uram, a város legkiválóbb szabása, fejedelmi ruhaköltemények kimódolója egy segédjével, hogy már korán igazítson egyet druszája, a bíró öltözetén, melyet a nemes tanács feje Szent Márton napján a nem is annyira a tours-i mártír, mint a saját tiszteletére rendezendő bálon óhajt nagy meglepéssel és közirigységet kiváltóan viselni. A szabász nem rest korán kelni, kivált ha jó pénzről van szó, de a mam-

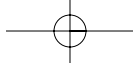

lasz segéd el-elbóbiskol a gyeplő mögött, úgy kell nyakon vágni olykor, hogy bele ne fordítsa magukat az utca porába. Az előbb is egy tarkóra mért csapás nyitotta rá a szemét arra a fehérén lobogó, bizonyosan nem evilági alkotmányra, amely szembe jött velük, a segéd az utolsó pillanatban terelte ki a lovakat az élettelenül hunyorgó, sötét ablakok felé. Ismételd el!, csap újra csattanósat fél arcára Sehy uram, hogy el ne aludjék megint, a kellelten kocsis pedig sorolni kezdi, amit visszaérvén majd elő kell készítenie: muszlin két köpönyeghez, nyakravalónak nyolc rőf pukavai posztó, kalapra húsz rőf arany sújtás, nadrágra egy bokor strucctoll. Így kanyarodnak be a bíró háza elé kőhajításnyira a városházától.

Telve rakottan egynéhány napok történetével tán nem érdekelne, mi folyik odabent a házban – de minthogy kongasz az ürességtől, mint a kútkávanak döccenő vödör, ha rád ver a szél, elmondom. Sehy uramnak csallóközi szerencséje van, amit ugyan akkor szokás mondani, ha az ember a kompot átkeléskor éppen az innesső oldalon éri – ám minek utána Czindery Márton bíró úr nem egyszer tréfált már meg mesterembert azzal, hogy magához hívatta, aztán mire a szerencsétlen odaért, ő éppen elhagyta a házat, a szólás áll ebben az esetben is. Czindery uram szolgálak gyűrűjében ül kedvenc hétköznapi karosszékében, széles köpenyt csavart magára, abban vacog, amint a szabász megérkezik. Na, mi történt az éjjel, amiről még nem tudhatok?, kérdi, amikor Sehy ráadja a sújtásos inget, pedig ha ilyesmit akar tudni, inkább a fiskálist kéne faggatnia. A mester azonban kivágja magát: hogy az éjjel mi, azt én nem tudhatom, bíró uram, mert olyan hangosan hortyogok, hogy attól akkor sem hallanék semmit, ha a visszatért török ágyúzná a csilagvizsgálót; de az biztos, alig egy negyed órája olyan szerkezet jött velem szembe a Széna utcán, amilyet még nem láttam. Czindery fölvonja a szemöldökét, de nem szól, inkább szisszen, hogy a szabász ne ráncigálja a karját. Közben hallja már a rémességes nyikorgást, a patkók dobogását, mégsem mozdul, a fejét sem emeli föl, míg Sehy nem végez; akkor int az egyik szolgálának, amelyik erre kihúzza végre a függönyöket, ő meg odaáll az ablak mellé, és les lefelé az utcára. A batár, amely nemrég érkezett a hervadó liget felől a városba, úgy látszik került egyet, most épp itt zörög el, aztán mielőtt kérne a piactérre, befordul a *Febér Ökör* fogadó elé, Czindery uram, ha eléggé az ablakra tapad, láthatja a prűszkölő lovak nyakát.

A *Febér Ökörben* a kövér és még kissé bóbiskoló Waltherr György uram korán ébredő vendégét, Fertály Mihályt, az átutazóban lévő chirurgust eteti éppen az előző vacsoráról maradt hideg lúdfertállal és mazsolaszőlős süteménnyel, mellette jókora cinpohárban (a fogadóknak, csárdáknak ez járja, ezt nem tudják összetörni a vendégek) „magyar kávé” (azazhogy két rész vörösbor, gyömbér, magyar bors, mindez tűznél megforralva) illatozik. Isten tudja, hogyan, ebbe a pipaszár emberbe annyi fér, mint két másikba, és már korán úgy dől belőle a szó, hogy aki hallgatja, nem érti, miként vesz levegőt? Délután kiülök a komlókertbe, mondja, nincs is jobb a szeptember végi napsütésnél. Miképpen a csízióban is az áll Szent Mihály haváról: gerezdekkal megrakom a dézsákat, ezentúl jó kedvvel iszom a csípős mustot, főtt disznóhúsból jóízűt ehetem, a nyomatlan szőlőt se igen kímélem.

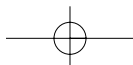

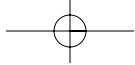

Walther uram elmereng kissé, majd mintha meg sem hallotta volna az okító verseményt, mélyet sóhajt: azt beszélük, megint leszakadt lent, a patakon a kishíd, most épp a püspök úr fordult bele, egész délután szedegették róla a piócákat. Az is valami, amice?, kérdi a chirurgus a hideg zsírt szopogatván az ujjairól. Hát tudja meg, hogyan rándulnak át egymáshoz bála a Pestiek és a Budaiak, ha a hajóhidat télre már elbontották, a repülőhidat pedig elsodorná a jégár: csónakon. Volt szerencsém egy ilyen úthoz, mondhatom! De úgy képzelje, hogy a nagyobb táblákra az ember kimászni kényszerül a legszebb báli öltözetében, és csak akkor ülhet vissza a csónakba, ha átrángatta a jégen. Na, ebből gyúrjon tésztát, amice! Akkor is istentelen dolog egy püspököt így megalázni, ellenkezik a fogadás. Hja, kérem, húzza nevetésre a száját Fertály Mihály, a deszka olyan, mint Krisztus Urunk, aki nem válogatott, épp úgy evett halászokkal, mint pénzváltókkal vagy farizeusokkal: egyformán rohad az a parasztnak meg a püspöknek.

Hanem a lépcsőn megjelenik most a másik vendég, Róthkrepf Farkas császári térképész, álmatagon szuszog el az asztalig, leül, majd nagyot sóhajtva azt mondja: unokahúgommal álmodtam, kit tizenhat esztendősen a klavicsembaló alatt próbáltam meggyömöszkölni, és erről eszembe jutott egy új szó: csókmány. Az meg mi a kigörbedt villa hegyét jelent?, kerekedik el a fogadás szeme. Az odailletett csókot, amely már elcuppant, szögezi le a topográfus. Ide hallgasson, Róthkrepf uram, szól közbe Fertály Mihály, mire való ez a sok új szó? Hiszem, hogy nemzeti nyelvünknek újhodnia kell, feleli magyarázólag a térképész, ma még nem érti, de eljövendő lesz majd a kor, amelyben sokak az ügy mellé állnak. Róthkrepf uram, mintha magát gúnyolná, végül hozzáteszi: na, de addig azért együnk még valamit!

Erre kinyílik az ajtó, és a hajnalságos remegésben úgy áll ott valaki, olyan váratlanul és lobogón, mint a mamrei jelenés: széles, fekete karimás a kalapja, fekete köpenye a földig ér, amúgy alacsony, akár a kocsmepad hajnal felé. Fölnéz rá reménykedve Walther uram, hogy tán új vendége, Fertály uram, hogy tán még egy művelt disputában jártas társa érkezett, és Róthkrepf császári térképész fejében a jogos kérdéssel: na, vajon ez neológ, avagy ortohodox-é? (Azt már egyikük sem tudhatja, hogy odafönt, szűkös szobájában összerendezte most Rehák Ambrus is, ki iratait rendezgetvén épp politikai vitacikket kívánt írni a *Magyar Gabriel* számára, amelyet – bár a *Magyar Mercurius* jobban tetszett volna neki, ha nem indul ilyen Bécsben – jó keresztény módjára ama bizonyos annuntiátus angyalról bártorkodott elnevezni annak reményében, hogy csupa jó hírt szállítand majd ő is a nemzet okulására; és amely első számának megjelenését óvatosságból már vagy másfél éve halogatja. Rehák uram csak tegnap későn érkezett, kenyeret, vizet kért a szobájába, valamint papírt, tollat, kalamárist, és azóta onnan ki nem mozdult. A chirurgus és a topográfus azt sem tudja, él-e, hal-e?) Alma nem mosolyog úgy a piaci kosárból, ahogyan a jövevény a bentiekre, a szemében mégis ott van valami – mint amikor szépen morzsál a nap a dombtetőre, de túlhan már háborog Boreas. Volna egy jó flaska csevicéje, vendéglős uram?, kérdi, miután elropogta az adjonistent. Az éppen van, feleli Walther György, de akad magyar kávé is, ha az

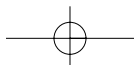

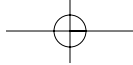
úr úgy óhajtaná, Szent Mihály hava bőven termi a bort. Az már igaz, bólínt az idegen, de miképpen a csízió mondja: tarts jó rendet és módot ételben és italban – adjon tehát nekem, fogadós uram, abból a csevicéből, amelyben állhat egy kis zsálya, sarlófű apró bojtortjással egyetemben. Fölvonja a tekintetét Fertály Mihály: igen járatos az úr az egészség dolgában. Csak amennyire kell, legyint somolyogva a fekete kalapos, nemcsak hosszú az út, széles is: nem mindig akad, aki segítsen a magamfajta utazón. Akkor hát a kegyelmed szekere nyöszörgött olyan éktelenül az imént, jegyzi meg Róthkrepf Farkas, aki sejtí már, ez itt nem a nyelvészeti reformátorok companiáját fogja gazdagítani. Úgy igaz, ahogy mondja, bólínt az alacsony ember, azzal szerényen meghajol. Ha megengedik, mondja, Szászváry Horác, a látományos tudományok doctora. Nagy tisztelettel hívom meg kegyelmeidet az esti előadásra.

ÉN VAGYOK AZ, NEM MÁS

Koháry András úgy ébred a csodás hajnalnak öléből, mint akit szépasszonyok kantároztak föl az éjjel. Milyen más most minden, mint a Lichtenberg-féle kávéházban, amelynek makrapipa füstjével belengett ablakán kitekintve este még megbambulta a nap tornyosodó felhőknek arannyal fodrogatott párkányai alá reszketve letűnő kerekét. (Koháry uram a fiskális távozása után csatlakozott a posztós asztal melletti társasághoz.) Az a rengeteg karcos rizling nem kellett volna, amelyet a viaszkereskedő rendelt a biliárdasztal mellé, hogy derültebben folyjék a játék. Mennyivel jobb dolog a méhser! Most aztán megnézheti magát. Hanem ahogy véres tekintetét próbálgatja, egyszerre eszébe jut, ami minden reggel, s amire negéde elragadja, könny szökik a szemébe. Néhány villanásnyit enyelegve repdez a gondolat kényeiben, majd önnön Fortunájától diadalmi dagály önti el, és öltözni kezd. Rohan végig a korridorfolyosón, megáll a másik szárnyon a széles tölgyfaajtó előtt, és igyekezettel, mint aki most rögtön be akar lépni, mégis halkán, ahogyan a tétova teszi, bekopog rajta: Dorothea, édes, drága virulmányom, én vagyok az, nem más, a jó öreg András bácsi. Öltözködöm, onkel, hangzik belülről, menjen el! Niklai Dorothea az, a múlt szeptemberben Valmynál hősi halált halt Niklai Ádám kapitány egyetlen gyermeke, akit korábban a tüdőkörség lázával hadakozó Koháry Rozália a halálos ágyán gyámi szent eskü vétele mellett bízott a méhserfőzőre arra az esetre, ha már ura is az égiek seregét erősítené. Koháry András uram fogadalma ellenére vonakodott magához venni unokahúgát, aki aztán fitos orrával, az augusztusi csillagos eget visszatükröző szeplőivel, fekete hajával, folyton duzzogó ajkaival, bakfis szeszélyével és zongorajátékával végül mégis levette őt a lábáról. Most nem múlik el nap, hogy ne dajkálná kicsit, Koháryné csak pirul ebbe a nagy igyekezetbe, már-már azon rágja magát, kénytelen lesz alaposan elővenni az urát. Pedig a serfőző szerelme valóban gyámi szeretet, igaz, annak túllontúl virgonc.

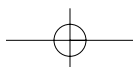
Dorothea kisasszony igen kiművelt olvasmányok dolgában, jól tudja, akárme-lyik nemzetnek pallérozására ma már nem szükséges ezer meg ezer esztendő, ám

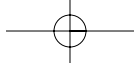

gyámja kiokosítására, úgy vélekedik fölhúzott orrú perceiben, ezerszer ezer is kevés volna. A jó onkel ugyanis mérhetetlen tapintatlanságában éppen olyan kellemetlen pillanatokban és éppen olyan durván ront rá, mint egy vérnősző faun. Akkor, amikor ő ábrándjait kergetné, mely ábrándok mindig egyetlen szerencsés (vagy szerencsétlen – ezt döntse el a Sors!) ifjú képét adják; azét, aki most is ott gubbaszt a csillagvizsgáló tetején talányos szerkezeteivel, és aki nagyon is jól tudja, hogy Koháry uram házában valaki toilette, ebéd vagy éppen zongoralecke közben pontosan utána áhítozik vágytól reszkető pillákkal. Verancsics Fidelius az odaszakígyózó vér okán rokona ama nevezetes Verancsics Faustusnak, ki nem csupán az esztergomi érsek, Miksa császár helytartójának unokaöccse volt, a magyar kancellária titkára és címzetes csanádi püspök, de elmés gépezetek mérnöke is, mint a járgányos malmok, a vízfolyással szemben haladó hajó vagy a magasból leereszkedő kocsi. A vér pedig – főleg minthogy (említettük) kígyó, akár a Paradicsomkert álnok kísértője – nem válik vízzé, és nem foly el: Fidelius kifigyelte a jezsuiták iparkodását, a minden újdonságért ugri módon lelkesedő Kereky báró pénzén fatornyot építtetett, és eldöntötte, jelentősebb observatoriumot igazgat majd, mint a *Societas Meteorologicae Palatinae*. A városi tanács egy darabig húzódozott, majd – kissé félreértve a légkörtan hasznát – Czindery uram javaslatára úgy határozott: ha tud esőt csinálni, ha el tudja állítani, még hasznos lehet. És áldását adta az építkezésre a falon belül.

A kisasszony – Szentjóni Sáska János uram sem tudná megmondani, miért, pedig az majdnem mindent kikémlél – a mókust afféle izzadmányos féregnek gondolja, amely odvában hideg bűnben és betegségben tenyész, hiába rajzolta le neki a méhserfőző a kedves kis teremtményeket, amelyeket maga látott több mint tíz év előtt Dorothea kezétől jóllakni a Niklai-ház mögötti gartenben. Így aztán mikor első nap a városba bekanyarodván a jó nagybácsi fölbökött a csillagvizsgálóra, és okítólag megjegyezte, amott bizonyos Verancsics húzta meg magát, tudós esőcsináló, a leány fintorogva fordult el: fuj, beodúzva, mint egy mókus. Az est hívogató kacajgása azonban feledtette vele a féregembert: nyolc órától rendezték az új kisasszony tiszteletére a bált, ahová minden tekintély hívatott volt. Az onkel csak legyintett az akkor még hátonpúp gyámleány kényeskedésén, ám Koháryné az érkezésre már odarendelte Sehy Márton uramat, ki a szócirkalmas lefestés után addigra fenséges báli ruhát komponált, melyet most a valódi mérték szerint kiigazított. Az udvarban nem láttak olyan szép leányt, mint azon a gacsos esten, amelynek kezdetén Niklai Dorothea fűrtösre font fekete hajjal, magasra húzott orral, tipegő léptekkel bevonult a terembe. A zenekar elhallgatott, mire a kisasszony a zongorához ült, és fölemelte vékony, fehér, szeplős kezeit, de nem csapott a klavírra, tekintetét körbehordozta a likőröző báli tömegen. Megrázta fejét, mint ha rosszallana valamit, majd pompás ruhája ujjából csinos kendőcskét húzott elő, azt fölmutatta, a billentyűkre terítette, és így játszott végig bravúros könnyedséggel, hibátlanul egy Pleil-féle szonátát. A közönség magából kikelve tapsolt, Dorothea kisasszony, miután széles szoknyáját illetve három irányba is meghajolt, bejelentette a közönségválaszt. Mire bárki szólhatott volna, egy magas, gesztenye-

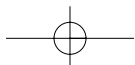

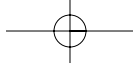
barna hajú, mélykék szemű uracs vált ki a tömegből, és egy zongorafedélről leemelt kottát mutatott az ifjú hölgy felé, aki erre gúnyosan elvékonyodó szájjal megjegyezte: ez egy kettős Mozart-szonáta, és mint kegyelmed helyesen látja, nekünk csak egy zongoránk van. A likőrös poharak mögött halk nevetés futott végig, ám az ifjú del nem hagyta annyiban: szabad?, kérdezte, s mire az est fénye megfelelehetett volna, már a széles zongoraszék egyik végén ült, már el is kezdte a játékot. Dorothea kisasszony kajcs tekintettel pillantott körbe, látván, hogy a bábmész tömeg szenzációt óhajt, a szék túlsó végén termett, és billenteni kezdte a másik szólamot. Kezüik majd összegabalyodott, majd eltáncolt egymás mellől, válluk egyszer összeütődött, máskor szétvált, olykor nyakukon érezték a másik lehetét, olykor a klavír két végén kapkodtak levegő után. A dörgedelmes taps és a vivátozás közben az uracs meghajolt, eltűnt a tömegben, a fölindultságtól ziháló Dorothea pedig csak ennyit tudott kérdezni lelkendező gyámjától: ki volt ez? Verancsics Fidelius, felelte rá a nagybácsi. Dorothea szíve kihagyott: a mókusember? És a folytatásban össze tudta volna törni a hangszer, mert az a titokzatos idegen nem hallotta, mint ad elő néhány dalt saját kísérettel a *Varázsfuvola* első felvonásából. Attól kezdve nem tud másra gondolni, csak arra a mélykék szemű emberre, aki nélküle gunnyad ott a magasban.

Verancsics uram – aki csak komoly nógatasra jött el a bálba, és aki egy szokatlan jelenség kifigyelésére sietett vissza őrhelyére – épp oly sebzetten kapaszkodott föl a fatorony lépcsein, ahogyan Niklai Dorotheát hagyta ott a szeszes szájú tömeg előtt: a szonáta közben a báli ruha meg-meglibbenő uja látni engedte, a lány, kinek arca egy homéri istennőt mintáz, jobb karján öt szeplőből kirakva a Kisgöncölt viseli; ha tehát az Úr felhője nem földi, mindig azt kell látnia, amikor fölnéz az esti égre. De hogyan is kellhetne egy istennőnek egy megszállott tudós?, kérdezte önmagától még azon az éjjelen Verancsics uram, és válaszképp úgy döntött, okos, ha elbújik a csillagok között, csak éppen úgy, hogy a Kisgöncölt minél kevesebbet lássa.

Niklai Dorothea előtt a cseléd végre fölnyitja a szárnyas ajtót, Koháry uram olvadozva, durva, repedt kezeivel tapsikolva mérheti végig szeme tündöklő fényét, hogy aztán hajlongva oldalazzon előtte az étkező minden jóval megrakott asztaláig. Az áldást Koháryné mondja, a serfőző is motyog az orra alatt, de a felesége épp úgy tudja, mint az Isten, hogy a húsos ajkak nem szent szavakat, hanem a szállítmányozási lista tételeit formázzák. Hiába emlegeti az asszony, azok nem sokat érnek majd a kénköves pokolban, a ház ura hajthatatlan. Egy serfőző hogyan lehetne jóban az Istennel?, kérdi olykor göggel, mire a feleség megemeli a hangját: főznek sört a franciskánusok is. Könnyű azoknak, vigyorodik el ilyenkor Koháry András, merthogy éppen annyi lelket mentenek meg imában buzgólkodásukkal, amennyit a sörükkel elveszejtenek – egál. De hogy jövök ehhez én?

Koháryné óvatosan vajazza a forró zsemlyét, férje két kézzel nyúl az estéről maradt hideg sült felé. Dorothea szólót szemezget, úgy jegyzi meg halkan: a früstök után meglesem a mókusokat. De hiszen jön a francia nevelő, vonja össze a szemöldökét Koháryné, úgy tűnik, a hanyagság inkább meglepi, mint hogy gyám-

leánya éjjelről nappalra másként tekint az Isten teremtményeire. Az a mókusokat nem zavarja, tromfol a lány, néném nem tudja, hogy a bölcs Epikúr is gartenben tanított? Az asszony emelkedne, hogy rendre intse a szentelen gyámleányt, ám a méhserfőző elébe vág egy vakkantásszerű böffentéssel, amelyet kérdéssel told meg: melyik Epikúr, a pápai vagy a szombathelyi? Az asszony elfintorodik, és keményen annyit közöl Dorotheával: a mókusoknak nem kell franciául tanulniuk, de ha mégis, az óradíjat fizessék maguk! Itthon maradsz.

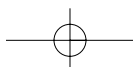
Az engedetlen kisasszony orcája ekkor hirtelenül halovánnyá válik, gyomrához kap, majd öklendve hajol az asztal alá. A cseléd vízért szalad, puha, átitatott kendővel törölgeti a leány homlokát, aki emésztetlen szőlőt hány az elé helyezett edénybe. Szegény kicsikém, szegény drága kicsikém!, sopánkodik Koháryné, de ura, kinek gyámleánya iránti rajongása elhomályosul, ha éppen eszik, vagy nemrég végzett a jó étkekkel, csak falja a sültet az asztal túlvégén, rágás közben kérdi asszonyát: azt mondja meg, van-e benne répa? Orvost, kiált föl Koháryné, de a mézsfehér Dorothea főlegyenesedve letromfolja: nem kell, elmúlik az ilyesmi. Volt már máskor is ilyen?, kérdi Koháryné, aki most elkomorul, és végigméri gyámleányát. Amaz csak egy pillanatig tűnődik, mielőtt nemleg megrázná fejét, ám ez a pillanat elég ok az asszonynak, hogy újra végigtapogassa őt tekintetével. Mivel gyengélkedsz, valóban okosabb, ha itthon maradsz, jelenti ki.

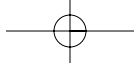
Így esik, hogy midőn kifogástalanul rizsporozott parókámban, fényes csatos cipőmben, kezemben egy illatos, mosolygós almával megérkezem a Koháry házba, hiába nyújtom a kicsattanó gyümölcsöt a tanítvány felé, az durcásan elfordul, és még rám is morog: már ettem szőlőt, Möszyő Ansanté. Gúnynévvel soha nem illetek, az új nomen hátrálni kényszerít, csupán annyi erőm van, hogy megjegyezzem: a tudás almája ma már – Istennek legyen érte hála! – nem áll tilalom alatt, Dorothea kisasszony. A leány felém fordul, szeplői reszketnek az indulattól, de ő uralkodik magán, halkán közli: sétálni vágyom, mint Epikúr követői; de nem is: rácsodálkozni a természetre, tiszta, fölfakadó forrásból kortyolni, nem penészszagú könyvekből szívni a tudományt. Szerelmes ön?, kérdem hirtelen átlátva oktalan polémiánk óraszerkezetének minden rugóját, csavarját. Ugyan!, kiáltja, és pirul, szemét lesüti, atyámmal is a gall végzett. Nos, ha óhajtja, elmegyek, emelem föl fejemet, és ha a gyümölcsöt el nem fogadja, itthagynak magának egy sententiát. Nem a derék Epikúrt idézem, hanem az epheszoszi Herakleitoszt. Tanítását akkor folytatom, ha a választ erre föllelte: amikor megszülettek, élni kívánnak, s hogy haláluk legyen, vagy még inkább: hogy megpihenjenek. És gyermekeket hagynak maguk után, hogy halál mindig újra legyen.

Az almát az ajtónál a cseléd kezébe nyomom. Hogyan is tépázhatnám, amit tovább adni kaptam?

MAGA RÁKÓCZI NÉZTE MEG PATAKON

Még hogy látományos tudományok, az is egy valami?, kötekedik Szászváry Horác távozása után Fertály Mihály a *Fehér Ökörben*, majd megmondom én, mi az igazi mutatóvány: az állathecc vasárnaponként a pesti amphitheatrumban. A chirurgus

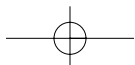

a magyar kávé után most valódi fekete levest kortyolgat, úgy magyaráz: az egész térség, amely Isten szabad ege alatt áll, nem lehet több negyven-ötven lépésnél. Körötte három sorban háromszor negyvenöt páholy áll, ahonnan kitűnő látás nyílik a viadalra. Na mármost elárulom, amice, az egész általában véve akkor a legizgalmasabb, amikor a heccmester késsel szúr le egy viaskodó ökröt, de pompás szórakozás az is, ahogy vadállatokat ingereltetnek kutyákkal: medvét, farkast, vad-disznót, bár én az egyik alkalommal egy tigrisleopárdot is szemügyre vehettem a csahosok ellen küzdeni. Mondhatom, kitűnő időöltés, kivéve annak a nyomorult heccmesternek, aki gögből levetette a bikaszarvokról a hegyet borító fagolyót, majd két óra múlva behalt az öklelésbe. Barátaim utána Budára, a Fortunába hívtak vacsorázni, de én jobban kedvelem a pestiek főztjét.

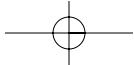
Újabb vendég lép a be: Szentjóni Sáska János, amire még a légy szárnya is betétek. Csak Waltherr uram siet elébe alázattal, mintha valóban szívvel fogadná, pedig a fogadót félti még az életénél is jobban, mert neki a fogadó úgyszólván az élet. Már megbocsásson, Fertály uram, mondja a fiskális a köszönés után, de ha kegyelmed így ismeri Budát és Pestet, bizonyára pertuban áll a klubista urakkal is, akik szabadkőműves létükre mostan olvasókörokkbe tömörülven találkoznak. Érti a chirurgus a bajt, de kivágja magát: büszkén közölhetem kegyelmeddel, hogy az orvosságos irományokon kívül én könyvet a kezembe nem veszek, tőlem aztán fölkophat az álla minden poétának és phylosophusnak Magyarországon. És az újságok?, cselez Szentjóni Sáska. Én chirurgus vagyok, kérem, ingatja a fejét értetlenül Fertály uram, mindegy, hogy Revolutionär vagy császárpárti, ha a fekély kinőtt rajta. A fiskális dühödten csap megürült pohara mellé egy pénzdarabot, sziszegve lépne ki az ajtón, ám ekkor a lépcső tetején föltűnik valaki; az óvatlan Rehák Ambrus hagyta ott szobáját, hogy végre ő is magához vegyen néhány gondúzó falatot, fejében közben a *Magyar Gábriel* vitacikkét fogalmazza, amelynek címét épp az imént ötlötte ki: *Az Imperium Taigetosa, avagy hogyan vettetett el Magyarországon?* A lapalapító nem ismeri a cifra öltözetű, visszaforduló uracsot, mégis bizalmatlanul nézegeti, Waltherr uram azonban elszólja magát: elég volt a tinta, hogy egész estére bezárkózott? Rehák bizonytalanul bólint, Szentjóni pedig, akár a fészkeből a rétes völgyre lecsapó sasmadár, rázuhan: csak nem dolgozik valamin kegyelmed? Talán bizony valamiféle phylosophiai munka? Rehák visszanyeri uralmát, metszően felel: apósomnak üzentem, hogy küldjön pénzt. Szégyellek kérni, nehezen találtam a szavakat. Az ügyvéd most megint az asztalra ver, dühödten indul vissza az aranyas őszi reggelbe, de bosszút esküszik.

Akár a pusztaságban viharba keveredett Luther Márton ijesztgető villám, úgy hasítanak át a tekintetek a város fölött: a büntetésből a szobájába parancsolt Niklai Dorothea hasadni készülő szívvel pillant föl a csillagvizsgáló irányába, onnan meg Verancsics Fidelius les lefelé távcsövén át a piactérre, közel a *Febér Ökörböz*, szemközt a templommal, ahol Szászváry Horác a batárból meg a kétoldalt lebegő nagy angyalszárnyakból sátrat kezdett építeni, ahogyan Mózes a Szövetség Ládájának. A látományos tudományok doctorát az elébb még két hajdú noszogatta, szedje össze a cókmókját, piacozáshoz, mutatványoskodáshoz a tekintetes

tanács engedélye kell. Ám Szászváry olyan papírost kanyarított eléjük, amelyet talán még sose láttak a pogácsa két szemükkel: az államtanács engedélyét; Szászváry uram Ferenc császár parancsára ott üt tanyát, ahol akar, azt mond, ami csak a száján kifér, tőle ezt a jussot sem a vármegye, sem a kancellária el nem veheti. Az ifjú Verancsics képzeletét fölgyújtja a készülődés, félreteszi a darab megszáradt sajtot meg a fekete kenyeret, mit két napja hozott föl, hogy éhen ne pusztuljon a vizsgálódások közepette, és indul lefelé a recsegős csigalépcsőn.

Czindery Márton bíró uram épp lerogy egy székre, belefáradt szegény a ruha-próbába, ideje volt, hogy Sehy elhajtsa onnan a segédjét, s vigye a fércelt művet. Azonban a meszes kórság mindig akkor toppanik be, amikor az ember pipálna kicsit, vagy elszürcsögne egy pofa bort, vagy csak hallgatná, miként vívják haláltusájukat az ablakon lassulósan zizegve az őszi legyek: a cseléd jelenti, hogy egy hajdú kíván szólni. Be is lép az egyik veres képű, amelyik olyasforma orrot visel, mint a kifőtt gombóc, jelenti, hogy mutatványos érkezett a városba császári engedéllyel. A bíró megdühödik, suhint egyet öklös kezével, belekiáltja ebbe az elcsinált világba szájszagú parancsolatját: vezessétek elém a betolakodót! Czindery uramról sok szépet lehet mondani (legalább a neve napján), de azt senki nem állíthatja, hogy eltanulta volna a Megváltó szavát, aki így intett: tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű. A bíró úgy tartja, harangozzák ugyan, hogy elsőkből lesznek az utolsók, az utolsókból meg elsők, de egy hely olyan bizonyos, mint az Achimédesz nevű görög szűkölve keresett pontja a világegyetemben (nem mintha Czindery uram hallott volna valaha erről a hellénről): az pedig éppen az ő helye. S hogy ezt meg is mutassa, olyan karszékot faragtatott magának, hogy ahhoz képest a templomi stallum csak egyszerű lóca, dikó. Ama tölgytrónusnak a támláján kerubok hajolnak össze, és szórnak lángpallosos tekintetet annak feje mögül, aki közéljük ül – márpedig a bírón kívül más oda be nem terpeszkedhet. A szék négy oroszlánkörmös lábazon áll, és Czindery Mártonnak még arra is volt gondja, hogy a karfán nyugvó két böhöm tenyere alá sárkányfejeket munkáltasson. Ha egyszerű polgár áll előtte a csarnokban, vacogó foggal borul le a szerencsétlen, akár az imperator előtt. A Nagyhéten, amikor a trónus ötlete eszébe jutott, bíró uram nevet is adott az alkotmánynak: Gabbata. Most csak intenie kell, vegyék le Gabbatáról a vásznat, amely a port tartja távol, s ő máris királyi pózolással fogadhatja a mutatványost. Szászváry Horác kalapját lengetve hajol meg, szemében ugyanaz a fény csillan, amely a rókaéban, amikor a kerítésnél jár, ám a látományos tudományok doctora még vigyorog is hozzá, mint aki most hallotta, hogy ezen a héten kétszer lesz vasárnap. Kegyelmed tehát nem méltóztatik leróni a nemes tanács által kimondatott helypénzt, dörgi a magyar bajszerű Pilátus főntről. Hogyan is tehetném, hajol meg megint Szászváry, azzal megsérteném Ófelsége, Ferenc császár parancsát. Lássam azt a papírt!, nyújtja ki a kezét a bíró, mire egy hajdú a kezébe adja az iratot. Nézegeti Czindery uram, forgatja, tán még meg is szagolja, s valóban, ott az írás, ott a kézjegy, ott a pecsét. Aztán miféle mutatványra készül kegyelmed?, legyint a visszatekert úti okmánnyal a nagytekintetű. A laterna magicát hoztam el, mely a legnemesebb látományos tudomány, egy-

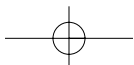
szersmind olyan káprázat, mi az elmét és szívet egyaránt átfűti, feleli alázatoskodva a vándor tudós. Na, ennél már kisebbért is megégettek embert minálunk, bólint a bíró, megszíva odvas, oldalsó fogát. A tudomány ártalmatlan a jótét lélekre, sőt annak javát szolgálja, vigyorog Szászváry. Az első hazai példányt, melyet Simándi István professzor uram vásárolt a hollandusok földjén, maga Rákóczi fejedelem nézte meg Patakon a fölkelés hetedik évében, s mondhatom, a krónika szerint asztal után egész estig sok szép discursusokban mulatta magát. Czindery Márton uram szeme most összeszűkül, akár az ugrani kész macskáé, kemény dörgegelmet intéz a jöttmenthez: elhallgasson kegyelmed, vagy rögvest tömlöcbe vetetem, akármilyen papírossal utazik is! Ebben a városban nem szokás lázadók neveit emlegetni. Aztán elcsendesedik, úgy fűzi hozzá: a nemes tanács engedélyezi, hogy helypénz megfizetése nélkül bemutassa a tudományát, valamint kötelezi kegyelmedet, hogy a tanács tagjait ellenőrzési célokból az előadásra ingyenesen beengedje! Úgy lesz, hajol meg Szászváry Horác, úgy lesz, és az intésre elhátrál a Gabbata elől.

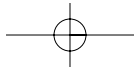
Odakint bámész népek lesik a sátrat, de közel menni egyik sem mer. Amint a látományos tudományok doctora visszatér, s igazgatni kezd valamit a még rakott batár tetején, egy öregasszony ránéz, keresztet vet, és azt kérdi: azért jöttél ide, hogy idő előtt gyötörj minket? Szászváry Horác elfehéredik, még a bíró sem tudta az elébb így összezavarni. Ugyan, néne, ez csak mutatvány, feleli akadozva, aztán nekibátorodva hozzáteszi: a ti szemetek boldog, mert lát, s a fületek is az, mert hall. Az asszony végigméri az odafönt álló alakot, fordultában ezt veti még hátra neki: ahol a hulla van, oda gyűlnek a keselyűk.

FÖDETLEN ARCCAL TÜKRÖZZÜK VISSZA AZ ÚR DICSŐSÉGÉT

Kettő van csak, ki a szíromfehér sátor meglebbenő vászna mögül nem az ördög kénköves leheletét érzi előbodrozódni: Verancsis Fidelius uram, a csillagok és a légkör tudósa, ki elkerekedett szemmel pislog hol a szekérre, hol befelé; és egy csatos cipős, piperkőcül rizsporozott ember, aki csak a szeme vérekes sarkából les a bambuló gyülekezetre, közben hóna alatt szeretett könyveivel duzzogva siet a templom melletti sikátor felé – én magam. A megázottan potyogó vakollattól bűzös, tekervényes járatban, ahol az alsóvárosi koldusok húzódnak meg saját mocskukat szagolva, egymást ütve, taszigálva a szentmise végéig, már nem látom, amint az éhenkórász esőcsináló végigméri az ölnyi skatulyát, melyet Szászváry Horác olyan elővigyázattal emel le a batárról, mintha kikelt csibével volna tele. A tudósnak nem szükséges a halántékát dörgölnie, megoldania a gatyaszárát, hogy kitalálja: abban búvik a titokmányos szerkezet, amely miatt ekkora a készülődés.

Az én helyembe most új ember lép: a jó pater Engelhardt Guido, aki a csődületre siet elő a paplaktól. Fekete reverendája, akár egy még össze nem vérzett katonaköpeny, lobog utána. Bálványimádók, kiált hirtelenül a pater hóna alól előbúvó Próféta, aki rendszerint bogarakkal és csigákkal rakja tele fonnyadt hasát, télen meg varjakat fog magának odakint, a falon túl, és akire az alsóváros portái előtt kergetőző szurtos

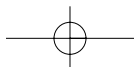

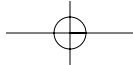

gyerekek olyan nagy örömmel engedik rá mindig a kutyákat. Hogy különös nyelvén elgongatott dörgedelme súlyosabb legyen, épp ahogyan Krisztus Urunk az északi oldalra pingált freskón a templomi pénzváltókra, Szászváry Horácra bök ujjával: festett képet fog mutogatni, pfuj, köpedelem. Az atya erre összevonja a szemöldökét: te csak ne féljél a mázolmányoktól, drága gyermekem, mert először is, ahogyan az apostol írja, Megváltónk a láthatatlan Isten képmása. Másodszor pedig, szippant mélyet, mielőtt Szent Hyeronimus nyelvén kimondaná: Kag tungod nga wala sing nagatabon sa aton hunahuna, nakita ta ang gahom sang aton Ginoo. Kag ina nga gahom nga halin sa Ginoo, nga amo ang Espiritu *Santo*, amo ang nagapadayon sa pagbag-o sa aton agod nga sa amat-amat mangin kaangay kita sa iya. Aztán, hogy a Vulgata szavai ne a puszta kiáltassanak, lefordítja: mi pedig mindnyájan, akik födetlen arccal tükrözzük vissza az Úr dicsőségét, a dicsőségben fokról fokra hozzá hasonlóvá változunk át az Úr Lelke által.

Szászváry megkönnyebbülten kászálódik le a szekérről, mintha biccentene is a pap felé, aztán a nyáj elől, amely nem hallgat a pásztorra, úgy les rá, mintha farkast látna, besurran a sátoralkotmány szárnyai alá. Alkimista műhely az, hunyorog a fehérségre a Próféta, azon se csodálkoznék, ha maga a panopoliszi Zozimosz volna, aki mérges színeit keveri odabent. De ne feledjétek: aki az üst által akar élni, annak előbb az alkimista kezétől kell meghalnia, ő pedig a lelket föl nem támaszthatja, még ha új testet is kotyvaszt. Tán a freskófestők is alkimisták?, kérdezi összevont szemöldökkel Guido atya, s mert hogy a Prófétának szólnia sem kell, már a nézéséből kiolvassa, a gondolatoknak miféle kanálisa csörgedez homloka kidőlt-bedőlt falának tövében, ráripakodik: penitenciát rovok ki rád – hét Pater noster a Szűz Mária-szobor előtt térdepelve! A falaink közt imittamott megbúvó, mosdatlan szájú Mómus úgy suttozja, a Próféta azért retteg faragott és festett képtől, mert valamelyik áldatlan kóbor útján – éppen oda húzódván be a vihar elől – rádólt a pestisszobor, akár a Commendatore mementója a halálra vált Don Giovannira. (A művet a Kereky báró látta még öt év előtt Bécsben, s éppen a tegnapi csillagos éjszakán különbözött össze gróf Illaberekyvel, ki Bonnbán tekintvén meg ugyanabban az évben a Singspiel mindkét Aufzugját váltig állítja, hogy a csábító neve Hans von Schwänkereich, a Leporello pedig talján pávák szájára való ékeskedő hurutolás, a név helyesen Fickfrack – ezért folyt ma vér a hervadó liget rejtekén.) A repedt falak azonban igaztalan pletykát vernek vissza: a Próféta, aki – nem is annyira a Léleknek, mint a szorgos tanítóknak köszönhetően – valaha nyelveken beszélt (a gallokén, a taljánokén, a deákokén, az ángliusokén és a birodalomén), diplomáciai ügyben járván a várost, maga látta a Notre-Dame oltárán a lotyót, akit az Ész istennőjévé koronáztak. A lázroham már Lyonban fogta el, akkor különös kegyelem által minden nyelvet elfeledett a magán kívül, de még a betűk vetését és olvasatát is, ruháját megszagatta, fejére hamut szórt – azóta azon az egy nyelven hirdeti a megtérést, akármerre jár; és érti bárki, még mi is, pedig a két év alatt egyet sem tanultunk meg különös szavaiból.

Ez is valami, amice?, kérdi a sátor mellett fitymálón Fertály Mihály uram, ki a császári térképésszel kiballagott a gyülekező tömeg morgó zajára. Megmondom

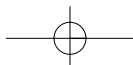
én, mi az igazi látványosság: Kempelen uram sakkozó Törökje. Magam sem hittem volna a rendkívüli képességeit, tudniillik beszéltek, hogy már a császárné idejében alaposan megverte kihívóját, Cobenzl grófot. Az egyetemi évek alatt volt szerencsém Lipcsében látni, nagyon is tanulságosnak bizonyult tehát alig öt esztendő múltán elolvasni Joseph Friedrich Racknitz úr könyvét a gépezet titkáról. Szívből ajánlom, amice, úgy a könyvet, mint a machinériát, habár a Törököt már rég nem látta senki. Ugyanakkor bátorkodom megemlíteni, hogy Kempelen uram tavalyelőtt új könyvecskében mutatta be beszélő machináját. Én mondom, külön dolgok vannak a földön, mint azt szottyadt képzeletünk gondolná.

Arrébb, a sátor mellett tanácstalanul áll meg Rehák Ambrus uram, aki közben befejezte reggelijét, és most kióvakodott az uracsok nyomában. Nem soká bámészkodhat magában – hogy honnan, csak az Isten tudja –, melléje fordul Szentjóni Sáska János. Látományos tudomány, mondja, miféle fölös okoskodás! Csak mérgezi a lelket. Tekintetünket a hasznos disciplinák felé kell fordítanunk, melyek között leghasznosabb a *phylosophia*, minek legfőbb és legnemesb célja a közjó elérése. A titkos *journalist* kényelmetlenül feszeng, inkább nem nyitja szóra az ajkát – de minek is, megteszi azt helyette Szentjóni Sáska: én pedig azt mondom, a *phylosophia* megváltónk lehet, kivált, ha tere van. Micsoda turáni csapás, micsoda ósátok, hogy éppen most, midőn szavakkal kéne teleírnunk ezt a zsémbes világot, éppen most kurtított meg a magyar sajtó! Olvasson kelmed a császár nyelvén, azt biztosan beszéli, feleli erre Rehák uram. És a nemzeti nyelv?, vág vissza alattommal az *ispion*. Nemrég is még *diadalmenetben* hoztuk vissza a koronát Bécsből, hová József császár vitette. Nemesi *bandériumok* őrizték, ruháztunkban pedig nem szégyellettünk hasonlatossá válni a nagy Zrínyihez. De tekintsen körül csak most! Ki veti papírra ezt a szégyent? A szerkesztő végre megtalálja a helyes szavakat: hiszen látja kegyelmed, hogy az apósom levelével is alig boldogultam. Hogyan is vállalkozhatnék én Plátó vagy ama bizonyos *rotterdam*-i nyomába eredni?

Fözlúg hirtelen a tömeg, aki másfelé lesett, most odakapja a fejét. Épp időben még, hogy lássa, Verancsics Fidelius, a felhőkre bambuló tudós, ki az előbb óvatos léptekkel közeledett a fehér sátor bejáratához, most félrehajtja a vásznat, és besurran. Az öregasszony, aki Szászváry Horáccal összekülönbözött, megint sűrűn veti a keresztek, a Próféta pedig fennhangon szavalni kezd, s bár a saját nyelvén, mindenki tudja, *Szent János apostol jelenéseinek könyvéből*. Alig néhány perc azonban, és az ifjú Verancsics megint ott áll a piactéren, a városbeliek előtt. Nem szól, tekintete túl jár azokon, amit e világban láthat, megindul a babonásan szétnyíló tömeg két sorfala között, végül eltűnik a csillagvizsgáló irányában.

A VILÁGNAK AZONBAN MOST VÉGE

Boldog pillanatok járnak a mókusemberre: nehezen tudja eldönteni, a csillagokból olvas-e ki nagyobb titkokat, avagy Szászváry Horác sátrának homályából. Délidő van, az őszi nap átmelegíti a fából ácsolt tornyot, ha az ember alaposabban szaglászik, odáig fölsejlik a föld illata. Verancsics Fidelius azonban nem szag-

lászik, a láthatárt kémleli a falon túl, a hervadó liget rejtekét, a sűrű mögötti tisztást, ahol a gróf a báró életét oltotta de facto Leporello versus Fickfrack. Ám a nagy kémlelődést zaj zavarja össze. Fidelius lepillant a torony tövébe, ahol csak egy kóbor kandúr dörgölődik a gerendának. Isten ostoba teremtménye, gondolja a csillagkutató, s eszébe ötlük, micsoda multság volt gyerekfejjel röggel hajigálni a galambra leső macskát. Csak úgy porzott a szétpattant görcs a vadász cirmos fején. Újra zaj támad. Ki az odalent?, kérdi az égre leső, és földdarab híján egy laska szalonnát markol hajításra készen, no meg, persze, a kést a másik kézben. Lassan elindul lefelé, így már látja, a lépcső fordulójában fehéren hullámozik valami. Állj!, sziszegi, pedig a hősín uszály nem mozdul, nem próbál menekülni. Az ifjú Verancsics lesiet, döfésre készen tartja előre a kést, úgy fordul ki az utolsó kanyarban: Niklai Dorothea áll ott a szálkás oszlophoz bújtan, hidegtől és sírástól reszketve, akár a halálra kergetett kutya. Édes Dorothea!, kiált fojtottan Fidelius, és ki kell tárnia a karját, a kést elhullajtva meg kell ragadnia titkos szerelmét, hogy el ne omoljon az őszillatú fűben. A lány csak egy pillanatig alélt, arcába újra vér szökik, imbolyogva föláll, és halkán mondja: látnom kellett önt. Verancsics arca lángol: ön elszökött a szüleitől, mindent kockára tett értem. Niklai kisasszony most úgy remeg, mint akit bitó alá visznek. Akkor tettem volna kockára mindent, ha nem jövök el, rebegi. Miért nem üzent értem?, öleli át szorosán a szerelemes Verancsics. Én akartam jönni, suttogja a leány, itt akartam a karjába futni. A csillagász a kisasszony hajába simít. Ön el akar mondani nekem valamit, csókolja a mondatot apró, formás fülébe. Nem, húzódik el a kishölgy zavartan, de az ifjú tudós utána nyúl, még szorosabban karolja át, mint az imént. Mondja, mert ha nem..., lihegi, és bár maga sem tudja, mire volna képes azért az apró titokért; a lány elérte. El kell mondanom önnek, kezdi a lány, de zavara elnémítja. Mondja, kérem!, könyörög a férfi. Rosszullét fogott el ma reggel, pihegi végre a lány, és fölles a tudós értetlen arcára. Erős rosszullét, teszi hozzá, és ez így volt már tegnap is, azelőtt is. Ön súlyos beteg?, kérdi Verancsics lesújtottan. Nem, feleli a lány, közben szerelme arcát kémleli. Amaz bambán tekint vissza, nem érti, miért avatják őt a felcserek dolgába. Dorothea végre megragadja Fidelius csuklóját, apró kezével kibontja a férfi tenyerét, és azt szemlesütve önnön hasára helyezi. A légkör tudósa érzi, a talaj meginog a lába alatt, de tartja magát, úgy ejti ki a szavakat: szeretem önt, forró vággyal szeretem, a világnak azonban most vége. Ugyan, neveti el magát végre Dorothea, csak most kezdődik. Verancsics szeme elhomályosul. Édesem, kilencedik boldogságom!, kapja ölbe a nőt.

(Folytatjuk)